

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Конституція стран Європи. В 3 т. / под общ. ред. Л. А. Окунькова. – Т. 2. – М. : НОРМА, 2001. – 840 с.
2. Конституція стран Європи: в 3-х томах / под общ. ред. Л. А. Окунькова. – Т. 3. – М. : НОРМА, 2001. – 792 с.
3. Новая Венгерская Конституция 25 апреля 2011. Меморандум [Електронний ресурс] / Г. Пупинг, А. Пекорарио, А. Эрнест // Европейский Правовой Центр, 19 мая 2011. – 18 с. – Режим доступа : <http://eclj.org/PDF/ECLJreportinrussian.pdf>
4. Рябов С. Г. Політологія: словник понять і термінів / С. Г. Рябов. – 2-ге вид., переробл. і допов. – К. : КМ Академія, 2001. – 265 с.
5. Annual Report 2010/ International Visegrad Fund, 2011. – 48 p.
6. European Commission White Paper. A New Impetus for European Youth [Електронний ресурс] / Commission of the European Communities. – Brussels, 21.11.2001. – 76 p. – Режим доступа : http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/en/com/2001/com2001_0681en01.pdf
7. EU Strategy for Youth – Investing and Empowering [Електронний ресурс] / Commission of the European Communities. – Brussels, 27.4.2009. – Режим доступа : <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:52009DC0200:EN:NOT>
8. International Visegrad Fund [Електронний ресурс]. – Режим доступа : <http://visegradfund.org/about/>
9. Krzaklewska E. Visegrad Youth. Comperative review on situation of young people in the V4 countries / Ewa Krzaklewska. – Warszawa, 2013. – 43 p.
10. Merelman R. M. Revitalizing Political Socialization / R. M. Merelman // Political Psychology ; Hermann M. (ed.). – San-Francisco, 1986. – P. 279–319.
11. Selected events in 1998 and earlier [Електронний ресурс] // History of the Visegrad Group. – Режим доступа : <http://www.visegradgroup.eu/calendar/1998-and-before/selected-events-in-1998>
12. Vynogradova K. Comparative Analyze of State Youth Policy Reforms in Poland and Estonia / Kateryna Vynogradova. – Kyiv, 2011. – 10 p.

УДК 316.75 (477)+316.722

Савойська С. В.

ІДЕОЛОГІЯ ЯК ПОТРІЙНЕ СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНЕ ЯВИЩЕ У КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ СУЧАСНОГО УКРАЇНСЬКОГО ПОЛІКУЛЬТУРНОГО СУСПІЛЬСТВА

Ідеологія у сучасному українському полікультурному суспільстві виступає у якості потрійного соціально-політичного явища. Автор доводить, що сучасне українське полікультурне суспільство розколоте трьома ідеологіями, зокрема, українізації, яку підтримують національно-демократичні політичні сили, русифікації і федералізації, які підтримують і поширюють в сучасній Україні комуністична і центристська політичні сили. Боротьба, яка упродовж років незалежності існує між цими ідеологіями, зумовлена не етнонаціональними, а мовно-культурними і політичними чинниками.

Ключові слова: ідеологія, національно-демократичний, українізація, центристський, соціально-політичний, комуністичний, русифікація, Україна, федералізація, полікультурне суспільство.

Савойская С. В. Идеология как тройное социально-политическое явление в контексте развития современного украинского поликультурного общества.

Идеология в современном украинском поликультурном обществе выступает в качестве тройного социально-политического явления. Автор считает, что современное украинское поликультурное общество расколото тремя идеологиями, а именно – украинизации, которую поддерживают национально-демократические политические силы; русификации и федерализации, которые поддерживают в современной Украине коммунистическая и центристская политические силы. Борьба, которая существует на протяжении всех лет независимости между этими идеологиями, имеет не этнонациональные, а языковые, культурные и политические истоки.

Ключевые слова: идеология, национально-демократический, украинизация, центристский, социально-политический, коммунистический, русификация, Украина, федерализация, поликультурное общество.

Savoyska S. V. Ideology as a triple socio-political phenomenon in the context of modern Ukrainian multicultural society.

Ideology in the modern Ukrainian multicultural society acts as triple socio-political phenomenon. The author believes that the current Ukrainian multicultural society is split three ideologies, namely – Ukrainization that is supported by national-democratic political forces; Russification and federalization that are supported in modern Ukraine by Communist and centrist political forces. Struggle, which exists in all the years of independence between these ideologies, is caused by not ethno-national, but language, cultural and political factors.

The article defines the term “ideology”, its appearance on the pages of published researches of domestic and foreign authors. The author examines different approaches to the definition of this concept, analyses the political components of this phenomenon; on the one hand – it is Ukrainization, which was of great importance for the revival and expansion of the use of the Ukrainian language and culture in the first (1991–1996) and second (1997–2004) stages, in all sectors and industries of the country.

An integral part of this term is Russification, which is widely used in USSR and was transformed by left-wing political forces, especially by Communists, in independent Ukraine in early 1990's. The article notes that in the middle 1990's this phenomenon was braked, but then again started to grow rapidly, especially in the East and South of the country. It slowed the enlargement of the Ukrainian language and culture in these regions and has led to all sorts of opposition and conflict, especially in the education, legal and information industries. The confrontation between the communist and the centre-left national democratic ideologies resulted in the Orange Revolution, which took place in 2004. This confrontation continues today, as evidenced by the revolutionary events in the country.

And the third component of the concept of “ideology” is federalization, which imposed the Ukrainian people in the early 1990's. The aim of this phenomenon is decentralization, which involves splitting the country for the linguistic and cultural trait. For this purpose, the Russian language and Russian-speaking population of modern Ukraine is used. Speculation with Russian language and Russian-speaking citizens of Ukraine is heavily used by centre-left political forces during elections and in their daily work by central and local authorities especially when laws have been developed and adopted by the Supreme Soviet of Ukraine which relate to the development of culture ethnic Ukrainians and Russian.

The article concludes that between communist, centre-left ideologies, on the one hand, and national democratic ideology, on the other, confrontation does not stop till this time. I mean, in modern Ukraine is still ongoing struggle for independence from Moscow. Emphasis on the fact that Ukraine's independence, which was proclaimed in the early 1990's, held as a legal fact, in a practical way this country's independence has not yet found it, especially when you consider the economic, information and cultural dependence on Russia. To do this, the Ukrainian people are imposed a language problem, on the one hand, and the federal structure of the country, on the other, to make it easier to dismember it and attach it to the Russian Federation as it was done in the Crimea. In this case, there is a language political separatism, as the author says, since 2007. In order to get rid of the dependence of Russia, it is necessary to rebuild the entire industry, the level of international sign association with the European Union and join NATO.

Key words: ideology, national-democratic, Ukrainization, centrist, socio-political, Communist, Russification, Ukraine, federalization, multicultural society.

Ідеологія має велике значення для розвитку будь-якої країни і суспільства в цілому. Без ідеології, яка позитивно чи негативно впливає на мовну політику, політичну комунікацію і політичну культуру та мобілізує спільноту на досягнення конкретних завдань, ніяке суспільство не може розвиватися. У той же час пов'язувати ідеологію лише з політичними течіями є некоректно. Якщо зважити, що ідеології виникають і діють на основі ідей і переконань, то у цьому випадку варто виділити ідеології українізації, русифікації, ідентифікації, консолідації, федералізації тощо. У той же час ми акцентуємо увагу на трьох основних – українізації, русифікації і федералізації, оскільки саме ці ідеології є одними з провідних в Українській Державі протягом усієї її незалежності. Що стосується ідеології федералізації, то вона упродовж всієї доби незалежності нав'язується комуністичними і центристськими політичними силами українському народу з метою розколу країни. Ці та інші факти ідеологія проігнорувати не може, тому і перетворює їх на події історичного значення. Ця проблема не є лише внутрішньою, оскільки нав'язується Україні Російською Федерацією. Щоб реалізувати ідеологію федералізації, протягом доби незалежності формувалися, виникали та українською владою реєструвалися проросійські і націоналістичні російські угруповання, організації, рухи, товариства і політичні партії.

Що стосується політичних течій і спрямувань, то у зв'язку з цим варто виділити такі три основні ідеології, як комуністичну (проросійську радикальну), яка в сучасній Україні втрачає авторитет і підтримку та поступово відходить у минуле; центристську (проросійську ліву), що дискредитувала себе і усіма силами намагається утриматися при владі завдяки старим-новим методам управління; національно-демократичну (проукраїнську праву), яка відіграла велике значення у проголошенні і здійсненні політики українізації на всій території України, ухваленні закону "Про мови в Українській РСР", Декларації про державний суверенітет, у проголошенні України незалежною соборною унітарною республікою, в ухваленні Конституції України тощо. Були і прорахунки: національно-демократичні політичні сили вчасно не ухвалили закон про мови, чим дозволили здійснювати мовну політику в державі за положеннями старого закону про мови, який був неспроможний ефективно виконувати свою функцію захисту української мови як державної та мов національних меншин. Наслідком такої мовної політики було спекулятивне ставлення до мовної проблеми та використання російської мови у якості центральної, регіональної і місцевої політики під час виборів задля завоювання влади. Між цими ідеологіями мали

місце різного роду протистояння і навіть зіткнення, які і наразі продовжуються. Ці три ідеології розглядаються автором у комплексі як соціально-політичне потрійне явище, яке негативно чи позитивно впливає на розвиток сучасного українського полікультурного суспільства, що є метою і завданням цього дослідження.

Окремі аспекти проблеми досліджували як зарубіжні (Д. де Трасі, З. Бжезинський, Ф. Фукуяма та ін.), так і вітчизняні вчені (В. Андрущенко, Р. Войтович, М. Головатий, Л. Губерський, С. Денисюк, В. Заблоцький, О. Заздравнова, О. Майборода, І. Мигул, М. Михальченко, Л. Нагорна, М. Недюха, А. Пахарев, В. Таран та ін.). Політичну ідеологію, на думку окремих вчених, зокрема С. Денисюк, визначають як різновид певної ментальної ідеї, систему взаємопов'язаних ідей, які є її складовими, концептуально оформлених політичних, світоглядних, правових, релігійних, естетичних і філософських уявлень, поглядів, які є основою будь-яких перетворень у суспільстві, що народжують цивілізації, зводять і руйнують великі імперії, відображають ставлення людей до дійсності [1, с. 172–173].

Зокрема, В. Таран вважає, що ідеологія українізації пов'язана насамперед з розширенням української мови у російськомовних регіонах. На його думку, ця ідеологія має вузькоетнічний характер і протирусифікаційну спрямованість, з чим не зовсім можна погодитися. Це, як він вважає, має негативні наслідки для країни і в соціокультурному середовищі зросійщених верств українського населення, а особливо на міждержавному рівні [11, с. 148].

На нашу думку, українізація мала не вузькоетнічний характер, а загальнонаціональний. З іншого боку, вона була спрямована не так проти русифікації, яка в окремих областях Сходу і Півдня країни і наразі продовжує наростати, як за відновлення справедливості щодо відродження української мови і культури етнічних українців, які упродовж багатьох століть утискалися і заборонялися. Українізація не може мати негативних наслідків для країни в цілому і в соціокультурному середовищі зросійщених верств українського населення хоча б тому, що на першому етапі (1991–1996 рр.) здійснення мовно-комунікативної політики не відбулося ніяких протистоянь на території незалежної України. Винятком може бути АР Крим, якої на той час мовна політика не торкнулася, оскільки українська мова почала вводитися в освітню та інші галузі на півострові лише з 1997 р.

Якщо ж мовити про ідеологію русифікації (російщення), то вона була трансформована лівими політичними силами з колишнього СРСР, які упродовж усіх років незалежності докладають неабияких зусиль, аби дискредитувати українізацію, показати її у вкрай негативних кольорах, що продовжується і до цього часу. Це перешкоджало поширювати українську мову і культуру насамперед на Сході і Півдні країни для того, аби залишити ці регіони максимально російськомовними. Кінцевою метою ідеології російщення було збереження східного і південного регіонів задля децентралізації і федералізації країни.

Ідеологія федералізації була надто актуальною протягом першого (1991–1996 рр.) і другого (1997–2004 рр.) етапів українського державотворення, коли комуністи мали велику підтримку в українському народі. У кінці 1990-х – на початку 2000 рр. ейфорія підтримки почала знижуватися, але мовна політика лівих політичних сил вже пустила свої корені, що призвело до подій, які відбулися у 2004 р. Ідеологія федералізації останнім часом знову актуалізувалася, що пов'язано зі зміною влади, яка відбулася у кінці 2013 – на початку 2014 р. Ця ідеологія продовжує нав'язуватися проросійськими політичними силами у вигляді децентралізації, прямих виборів губернаторів і федералізації, а також Росією, яка

зацікавлена в послабленні країни зсередини, а також в сепаратизмі та іредентизмі, що досконало аналізує автор у монографії “Мовно-політичний сепаратизм як фактор дестабілізації національної єдності українського суспільства в умовах пострадянської трансформації” [9].

Відтак, комуністична ідеологія так і не спромоглася піднятися на загальнонаціональний рівень та консолідувати українське полікультурне суспільство, що не знімається з порядку денного і наразі. Ця ідеологія, як уже частково було зазначено, має малочисельну, але стабільну підтримку в основному у східного і південного електорату. Її унікальність полягає у тому, що комуністи можуть підтримувати або не підтримувати ту чи іншу політичну силу у Верховній Раді України, а заодно – впливати на неї та використовувати у власних інтересах. Комуністична ідеологія в сучасних українських реаліях тісно пов’язана з центристською, в основі якої лежать цінності самозбагачення, нехтування правами і потребами народу, набуття необмеженої влади і повноважень, всюдозволеності, безкарності, насилля, що знижує її рівень легітимності, актуальності і поваги. Центристська ідеологія тісно пов’язана з діяльністю російських націоналістів, їх громадсько-політичною роботою, яка зосереджена, за словами О. Майбороди, на популяризації і пропаганді досягнень російської культури, її розвитку в Україні. В основу ідеології російських націоналістів покладено ворожість до Заходу України, принцип регіоналізації країни, аби створити “Союз на нових умовах”. Тобто націоналізм як “будитель національної свідомості” має декілька політичних облич, а сфера політики зафарбована, як справедливо вважає Л. Нагорна, в націоналістичні тони різних відтінків, тому саме націоналізм виявляє претензії на роль охоронця й відтворювача ідентичності [4, с. 205].

Російська націоналістична ідеологія бере за взірць політику колишньої КППС, яка забезпечувала політичне, духовне, мовне і культурне панування Росії, домінуюче становище російської нації шляхом створення великої держави на чолі з Росією. Популярність цієї ідеології, на думку В. Медведчука, поступово згасає, бо вона відтворює традиційні гасла і не може запропонувати реальну програму національного розвитку. До того ж надзвичайно складно вірити у ширість наступників “ленінських розвитків”, які без жодного сумніву пересуваються на машинах люкс-класу і при цьому позиціонують себе як представники “трудового народу” [3, с. 488].

Мотиви російського націоналізму в Україні полягають, на думку О. Майбороди, у відстоюванні того мовно-культурного стану, що утворився в країні внаслідок її тривалого колоніального статусу і зумовленої цим статусом дискримінації української мови. Джерелом російського націоналізму, як справедливо вважає автор, є почуття дискримінації, яке викликано перспективою втрати домінуючого становища російської мови і культури в Україні в інших країнах пострадянського простору [2, с. 151–153].

Посилаючись на викладене нами вище, варто було б дати визначення терміну “ідеологія”, що виник у кінці XVIII – на початку XIX ст. як складова і невід’ємна частина політики. Французький філософ Д. де Трасі розглядав ідеологію як духовне утворення і науку про ідеї. А всередині XX ст. виникла теорія деідеологізації, представниками якої є З. Бжезінський, Ф. Фукуяма та ін. За їх визначенням, ідеологія – це наука про систему орієнтацій і цінностей, переконання та ідеали розвинутого суспільства; це реакція індивіда, групи, спільноти на соціально-політичне напруження у суспільстві. Складовою політичної ідеї є теорія, ідеал, гасло, гіпотеза і концепція. Найпоширенішими ідеологіями сучасності є консерватизм, соціал-демократія, лібералізм, націоналізм, екстремізм тощо. На їх основі за роки

незалежності сформувалася тріада як потрібне соціально-політичне явище – це вищезазначена національно-демократична ідеологія, яка заперечувала будь-які позитиви у радянській спадщині; комуністична, яка відродилася в незалежній Україні на початку 90-х рр. минулого століття, і центристська, яка має багато спільного і підтримується лівими політичними силами. За визначенням словника “Мінімум іншомовних слів”, ідеологія – це сукупність філософських, політичних, правових, моральних, релігійних та мистецьких поглядів, які характеризують яку-небудь соціальну групу, клас, політичну партію та суспільство [10, с. 246].

Ідеологія може мати як вузьке, так і загальне значення. Якщо вона стосується окремої соціальної групи, класу, політичної партії, яка захищає інтереси окремої частини населення, а не населення всієї країни, то ми маємо справу з ідеологією, яка вживається у вузькому значенні цього слова. Якщо ідеологія відображає інтереси всього народу або політичної сили, яка тісно зрослася з державним апаратом, то вона вживається у широкому значенні.

Практично так само трактує це поняття і “Новий тлумачний словник української мови”. На відміну від попереднього визначення цього поняття це видання розглядає ідеологію як світогляд, світорозуміння, погляди, переконання, доктрини, канони, принципи і постулати [5, с. 180].

У порівнянні з попередніми словниками довідник з політології дає більш розлоге визначення цього поняття, яке походить від грецьких слів – “idea” і “logos” (вчення). Це видання розглядає ідеологію як соціальний ідеал, образ передбачуваного, бажаного чи очікуваного. Прихильники того або іншого соціального ідеалу переслідують три завдання: окреслити мету, до якої вони прагнуть визначити практичні дії, дати мотивування для дій своїх прихильників та союзників; визначити шляхи та засоби досягнень бажаної мети [7, с. 221–225].

“Політологічний словник” увібрав усі тлумачення в єдине ціле і з’ясував, що ідеологія – це система переконань та ідей, поглядів на суспільство та його політичне життя, яка відображає ідеали, світогляд, інтереси, умонастрої людей, класів, соціальних верств, політичних партій та громадських рухів, а також охоплює цінності, нормативні й цільові схильності та способи їх досягнення [6, с. 319–320].

Відтак, поняття “ідеологія” визначається як система цінностей певного суспільства, яка орієнтує діяльність суб’єкта в окремому напрямку. Відповідно до цього у кожній політичній силі, яка знаходиться при владі, є власна мета, мотиви, дії, шляхи і засоби її досягнення, які начебто є більш прийнятні і кращі від попередньої. Жодна сучасна ідеологія, на слушну думку М. Розумного, не здатна мобілізувати сучасне суспільство, а також об’єднати його і спонукати до повнокровної внутрішньо-національної дискусії [8, с. 243].

Зважаючи на викладене вище, варто зробити висновок і зазначити, що жодна ідеологія не є досконалою, а тим більше універсальною. Жодна з них не повинна нав’язуватися суспільству як обов’язкова, що призводить до значних перекосів як у політичній, так і в інших сферах суспільно-політичного життя країни. Тобто ідеологічна монополія є характерним явищем в авторитарно-тоталітарних країнах. Для демократичних полікультурних суспільств більш характерний ідеологічний плюралізм, де існує дві і більше ідеології, які не повинні копіювати одна одну. Плюралізм ідеологій створює певне поле, де знаходять спільну мову всі політичні спільноти, що сприяє обміну інформацією, ідеями, ухваленню важливих політичних рішень тощо. Кожна ідеологія є основою ідентифікації та консолідації громадян за політичними поглядами, інтересами, уподобаннями тощо. Вона повинна мати програму, інтереси і мету, аби запропонувати суспільству

своєрідний та особливий розвиток країни, її галузей та систему цінностей, які будуть здатні консолідувати українське полікультурне суспільство. У цьому сенсі може з'явитися загальнонаціональна ідеологія, яка не буде нав'язуватися зверху, але яку будуть готові сприйняти позитивно усі спільноти. Вона буде спиратися на звичаї, традиції, культуру українського народу, національних меншин, корінних народів і тісно взаємодіяти зі світовими культурами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Денисюк С. Культурологічні виміри політичної комунікації: монографія / С. Г. Денисюк. – Вінниця : ВНТУ, 2012. – 392 с.
2. Майборода О. Російський націоналізм в Україні (1991–1998) / О. Майборода // Етнополітичні конфлікти у посттоталітарному просторі ; авт. колектив, відп. ред. Ю. Римаренко, І. Тимошенко, Є. Степанов. – К. : Вид-во Укр. фін. ін-ту менеджм. і бізнесу, 1999. – 279 с.
3. Медведчук В. Громадянське суспільство: Український вибір: моногр. / В. Медведчук. – К. : Логос, 2012. – 568 с.
4. Нагорна Л. Історична пам'ять: теорії, дискурси, рефлексії / Л. Нагорна. – К. : ІПІЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2012. – 328 с.
5. Новий тлумачний словник української мови. У 4 т. / уклад. В. В. Яременко, О. М. Сліпушко ; голова редакційно-художньої ради – О. А. Амутані. – К. : Аконіт, 2001. – Т.2. – 911 с.
6. Політологічний словник: Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / за ред. М. Ф. Головатого та О. В. Антонюка. – К. : МАУП, 2005. – 792 с.
7. Політологія: Довідник / М. І. Обушний, А. А. Коваленко, О. І. Ткач ; за ред. М. І. Обушного. – К. : Довіра, 2004. – 599 с.
8. Розумний М. Ідея і нація в інформаційну епоху / М. Розумний. – Харків : Майдан. – 2006. – 340 с.
9. Савойська С. Мовно-політичний сепаратизм як фактор дестабілізації національної єдності українського суспільства в умовах пострадянської трансформації / С. Савойська. – К. : Просвіта, 2011. – 408 с.
10. Сучасний словник – мінімум іншомовних слів: Близько 9000 слів / укл. О. І. Скопненко, Т. В. Цимбалюк. – К. : Довіра, 2008. – 798 с.
11. Таран В. Ідеологія “українізації” в контексті проблеми міжетнічних стосунків в Україні / В. Таран // Етнополітичні конфлікти у посттоталітарному просторі ; авт. колектив, відп. ред. Ю. Римаренко, І. Тимошенко, Є. Степанов. – К. : Вид-во Укр. фін. ін-ту менеджм. і бізнесу, 1999. – 279 с.

УДК: 327.7/308

Жекало Г. І.

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ВЕКТОР ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ ТА ПОЗИЦІЇ ГРОМАДЯН ЩОДО ІНТЕГРАЦІЇ

Стаття присвячена аналізу європейського вектору політики України, а також ставлення до інтеграції українських громадян. Акцентується увага на подіях в Україні кінця 2013 – початку 2014 року, а також здійснена спроба дослідити, якому вектору зовнішньої політики віддають перевагу українці.

Ключові слова: євроінтеграція, українська революція, Євромайдан.